

Na gradišćansko-hrvatski jezik prepisao i pod štampu uredio
Tome Schneider

*Posvećujem ovu knjigu doci svojoj, Saši i Katji. Neka im
bude hrvatski jezik tako drag kao meni.*

Iskrenim srcem morem preporučiti ovu knjigu o Ignacu
Horvatu, našem velikom pjesniku, učitelju i izvrsnom po-
znavatelju duše hrvatskog naroda u Gradišću.

Željezno, 25. 4. 1979.

Feliks Horvat
Predsjednik HŠTD-a

Eigentümer, Herausgeber und Verleger: **HAJSZAN Robert**
A-7535 Güttenbach 300

Vlasmik, izdavatelj i nakladnik: **HAJSZAN Robert**
A-7535 PINKOVAC 300

ZGEP »Pomurski tisk«, TOZD tiskarna Murska Sobota

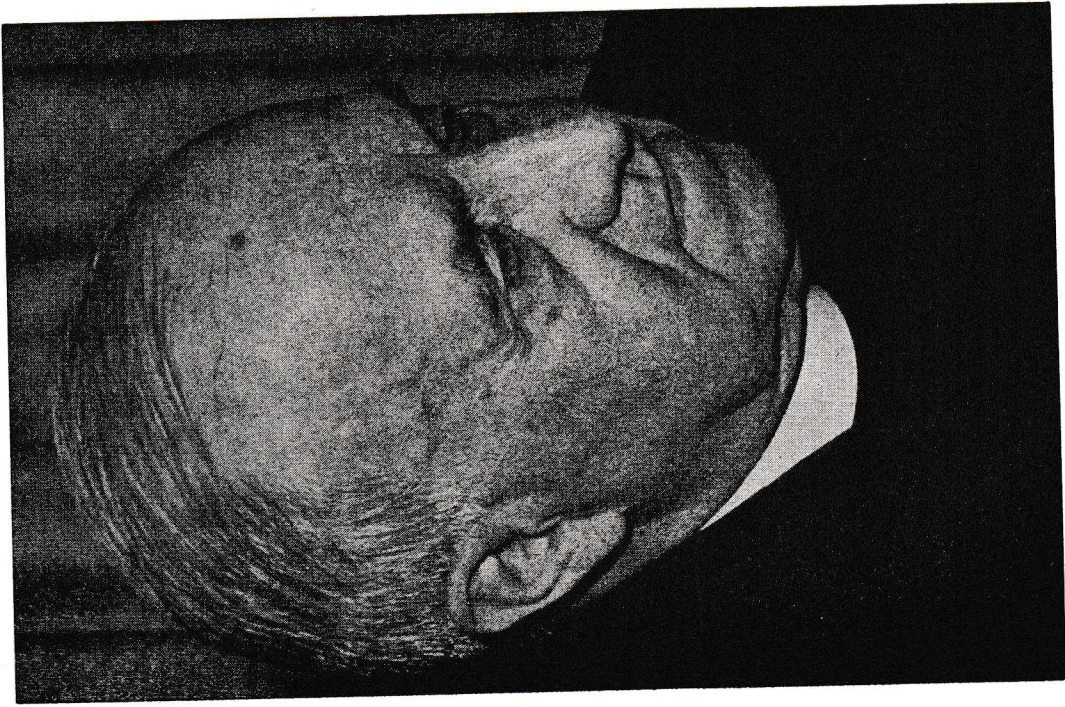
I. PREDGOVOR

Ako se prosvitu najvažniji događaji u povijesnom i kulturnom razvoju Gradišćanskih Hrvatov pred i po drugom svjetskom boju, dolazi se do spoznaje, da je duhovnik Ignac Horvat bio u žarištu mnogih povijesnih, kulturnih, vjerskih, literarnih a djelomično i političkih zbivanja.

Potom kad je Nikola Benčić napisao naučnu raspravu o Mati Meršiću Miloradiću (1850—1928), najvećem pjesniku negdašnjih zapadnougarskih, danas Gradišćanskih Hrvatov, a Leo Stubić o Martinu Meršiću st. (1868—1943), duhovniku, organizatoru, unapređivaču kulture i političaru, ovim djelom nastavlja se u tom smiru.

Moram otvoreno priznati, da nisam sam došao na misao da prikažem život i djelovanje Ignaca Horvata u obliku disertacije. Profesor dr. Josip Hamm, tada predstojnik Instituta za slavensku filologiju u Beču, upozorio me je u okviru jednoga seminara u zimskom semestru 1974/75. na Ignaca Horvata.

Za vrime moga školovanja na gimnaziji i studija na Pedagoškoj akademiji u Željeznu, a i kasnije kao mlad učitelj nisam bio svijestan toga s kimi problemima koje konfrontirana hrvatska narodna grupa i nje peljajuće ličnosti u Gradišću. Uvid u historijska, društveno-politička, vjerska, kulturna i literarna zbivanja kod Gradišćanskih Hrvatov stekao sam čitajući originalna djela Ignaca Horvata i sekundarnu literaturu o njemu. Mnoge rasprave o monografiji potakle su me na razmišljanja i dale mi poticaj za ovo naučno istraživanje. Budući da ova disertacija dotiče (berühren) mnoga rubna područja u vezi s Gradišćanskimi Hrva-

Ignac Horvat kratko pred smrću

ti, mogla bi ona poslužiti kao podloga za daljnja naučna djela. Mnoga poglavlja doduše nisu obdjelana dovoljno iscrpno, zato ća sam se trudio, da dajem zaokruženu sliku pjesnika. Njegovimi prinosi duhovnoj književnosti mogli bi se iscrpnije pozabaviti na teološkom fakultetu.

Kako sam već napomenuo, zahvaljujućem profesoru Hammu ća sam dobio uvid u događaje i povijesne toke, ki se odnosu na hrvatsku narodnu grupu u Gradišću. Njemu sam dužan osebnju zahvalnost za pomoć, za savjete i mnoge upute u vezi sa sekundarnom literaturom. Mnogo su mi pomogli i rado mi došli ususret suvremeniki i ućeniki Ignaca Horvata. Oni su mi rado davali upute o njemu, povidali mi svoje spominke, svoje doživljaje s njim, opisali karakterna svojstva duhovnika i narodnoga učitelja ter su mi stavili na raspolaganje i svoje privatne biblioteke. Imenovat ću abecednim redom te ličnosti med Gradišćanskimi Hrvatima: Nikola Bencić — Željezno, Augustin Blazović Beč, Rudolf Klaus — Mali Borišćof, Konrad Meršić — Frakanava, Martin Meršić ml. — Željezno, Leo Stubić — Vulkaprodušćof, Štefan Zvonarić — Gornja Pulja.

I na kraju želim se zahvaliti svojoj hižnoj družici Charlotti, ka je pokazala mnogo razumijevanja kad sam se odlučio, da uz učiteljsko zvanje započnem sa studijem na udaljenosti od 300 km. Ona mi je mnogo pomogla pri pisanju ovoga djela i pri njegovom oblikovanju.

II. ŽIVOTOPIS

I. Mladenačka i studentska dob

U vrime kad su se Mate Meršić Miloradić i Martin Meršić st. već požrtvovno zalagali za narod, nekad zapadnougarske, a danas Gradišćanske Hrvate, zagledao je svet Ignac Horvat kao prvo dite obitelji malih hižćarov u Malom Borišćofu 1. II. 1895. Ignac Horvat rodio se je u vrime kada je austrougarska monarhija zauzimala još pol Europe. Bila je to zaista vesela, kom je zbog razlićitih narodnosti bilo teško upravljati. Mimo Nijemaca, ki su sačinjavali petinu od ukupno blizu 50 milijunov stanovnikov, živili su u habsburškoj državi Madjari, Slaveni (Ćehi, Slovaki, Poljaki, Ruteni, Hrvati, Srbi i Slovenci) i Romani (Talijani, Rumunji).

Prve teškoće je monarhija morala sviadati u revolucionarnom 1848. ljetu, kada je tribalo umiriti pobunjene nacionalnosti i učvrstiti vlast carstva. Po ugušivanju revolucije vratila se je habsburška hiža apsolutizmu. No vanjskopolićki neuspjehi u ljeti ka su slijedila, u prvom redu boj protiv Pruske 1866. lj. (Austrija je istupila iz saveza niških držav) prisilili su cara, da se nagodi s Madjari 1867. ljeta. Cjelovita monarhija podijeljena je u dvije države. Budući da su u obadvi državi polovica živili pripadniki raznih narodnosti, ki su se pobunili protiv vladajuće većine, nije došlo do potpunoga rješjenja. Ljeta 1871. Austrija je napustila neprijateljski stav prema novoj niškoj državi, pak je došlo do saveza trih carev, tj. cara Habsburške monarhije, Niške i Rusije. Otada je Austrija posvetila svu pažnju Balkanu, gde je htela

nastaviti politiku velesile. Budući da se je i Rusija zanimala za to područje, došlo je do sudara obadnih sil. 1879. sklopljen je dvojni savez izmed Austrije i niške države čija je posljedica — prema Kannu — bila raspadanje monarhije na strani Niške u prvom svjetskom boju. Ta je savez spričio smanjenje niškoga statusa u Austriji. S druge strani, carstvo je bilo odvisno od pomoći Niške i zbog toga je ostalo vjerno sistemu saveza. Vladalo je mišljenje, da bi niško-madžarsko peljačstvo države ostalo u savezu s Niškom zbog pritiska, koga su vršili Slaveni.¹

Ali uslijed postojanja mnogo nacionalnosti, u Austrougarskoj bilo je uvijek nanovo problemov. Potribovanja nacionalnih grup za nezavisnošću i samoupravljanjem bila su sve glasnjia. Tim je došlo u pitanje postojanje monarhije. Tako zvana borba nacionalnosti onemogućila je sredjeno vladanje obadnih polovic države.

U austrijskoj polovici carstva došlo je do žučljivih suprotnosti, u prvom redu izmed Nimac i Čehov, a u ugarskoj polovici su se Hrvati suprotstavljali politiki mađarizacije. Dokaz zato bio je posjet Franje Jožefa I Zagrebu 1895. ljeta. Premda je on u prijateljstvu i s najboljimi namjerami htio sudjelovati u kulturnom događanju — tj. otvoriti novu kazališnu zgradu — došlo je do skandala. Mladina Zagreba prepričala je njegovu namjeru tim ča je na današnjem Trgu republike — onda Jelačićevom trgu javno požgala mađarsku zastavu. Ta protestni čin bio je u prvom redu okrenut protiv oduravanoga oštroga bana Khuena Hédervárijia, ki je više od 20 ljet (1883—1903) peljao pravu strahovladu.² U službi ideje velikomađarske države — od Karpatov do Jadrana — svijesno je produbljivao jamu izmed katoličanske Crikve i ortodokсне manjine u Hrvatskoj.

¹ Kann Robert, A., Das Nationalitätenproblem der Habsburger — Monarchie I. (Graz, Köln, Böhlau, 1964), str. 96/97.

² Salzer Olga, Sutton jednog carstva

U: Prošlost i sadašnjost (Zagreb, 1968), strana 140.

Srbi i Hrvati vidili su svoju veliku šansu u koaliciji, njihov cilj bio je sjedinjenje svih južnih Slavenov u samostalnoj državi. Trudili su se, da austrougarski dualizam zaminju austro-ugarsko-slavenskim trijalizmom. Svi naponi monarhije, da spriču ova trsenja Hrvatov i Srbov propali su.

Ovi historijski događajji unutar monarhije nepovoljno su se odrazili na privredni (gospodarski) položaj države. Osebuju su teško bili pogodjeni mali seljaki, ki su se morali probijati u borbi protiv izrabljivačev. Ako stvari tako gledamo, nije se za čuditi, da su ti maloposjedniki morali najti neki dodatni zaslužak. Pred istim problemom se je našao i otac Ignaca Horvata. Morao je poiti na djelo u tudjinu, da bi zaslužavao za izdržanje sedmeročlane obitelji. Mi-mo roditeljev i sina Ignaca u skupnom domaćinstvu živile su još tri mlađe sestre i stari otac.

Ljeta 1901. stupio je Ignac Horvat u Malom Borištu u osnovnu školu. Jur po kratkom vrimeu njegovi roditelji su upametzeli, da je talentiran i marljiv. Akoprem su u svakom pogledu morali štedljivo živiti, namjeravali su dičaka poslati na studij. Ali za poiskovanje više škole bio je preduvjet poznavanje mađarskoga jezika.

Po pet razredov osnovne škole Ignac je morao od aprila do septembra prebaviti vrime u mađarskom selu Herenyi »u službi« prije nego su ga roditelji u jesen 1906. lj. zapisali u gimnaziju u Požonu (Bratislavi).

U ono vrime bio je običaj, da ducu, ka govoru hrvatskim jezikom, a želu poiti u gimnaziju, pošalju u Štajersku ili u Mađarsku, da bi se naučili niški, odnosno mađarski jezik. Obitelj Horvat imala je rodjake u Požonu, zbog čega su i poslali Ignaca u ondešnju gimnaziju. Njegova teta je nosila troške za hranu i stan.

Drugi razred gimnazije poiskovao je 1907. lj. u nešto bližem Sopronu. Onde mu je ondašnji farnik Velikoga Borištova, Martin Meršić st., ki je bio njegov skrbitelj, osigurao hranu u uršulinskom samosta-

nu (klostru). Njegovi roditelji su se morali skrbiti samo za stanovanje i ručenje. Med njegovimi školskim tovaruši nahadjao se je i Franjo Karall, kasnije farnik u Ciklešu.

Početo od školskoga ljeta 1908/1909. išao je i Martin Meršić ml. u istu gimnaziju, kade je nasao svoje prijatelje Ignaca Horvata i Franju Karalla. Svi trimi su se od petoga razreda, 1910. ljeta, preselili u novoizgrađeno biskupsko sjemenišće u Djuru, kade su zimali samo školare s vrlo dobrimi ocjenami. Da bi se roditeljem financijski malo zlakotilo, djaki su svako ljetu dobivali besplatno pratež, a po 7. razredu dostali su i modru kutu (reverendu).³

Martin Meršić ml. bavio se je u sjemenišću u svoje slobodno vrime najveć muzikom. Svirao je nekoliko instrumentov, med ostalim bas, flautu, violinu, tárogató (vrst klarinete). U zboru, koga je on peljao, bio je Franjo Karall prvi basist. Ignac Horvat pokušio se je kao pisac i bio je izabran u društvo (krug, Zirkel) sjemeništarcev, ki su ocjenivali pokušaje djakov.

Do petoga razreda madjarski profesori su snažno (jako) uticali na hrvatske studente. Dobro su se putili u tom, da im približu madjarski jezik i nje na ti način udalju od materinskoga jezika.

U šestom razredu našli su se mladi studenti u društvu vojakov, pripadnikov četvrtoga bosanskoga regimenta, ki je u službi Austro-ugarske monarhije bio smješćen u Djuri. Pod uticajem toga poznanstva »otpadniki« su prominili mišljenje. Vojaki su nje stalno upomenjivali na to, da su oni Hrvati a ne Madjari. Pri svakoj priliki govorili bi im: »Ti si Hrvat!«⁴

1914. ljeta Ignac Horvat je maturirao u Djuri, gde je završio i studij teologije.

11. 6. 1918. skromno je služio svoju mladu mašu. Ondašnje prilike (prvi svitski boj još nij bio zavr-

³ Meršić Martin ml. Usmena uputa — 24. 2. 1976.

⁴ Meršić Martin ml. Usmena uputa — 25. 8. 1975.

šen) nisu dopušćale velike svetačnosti, pak su tako bili nazoč samo najbliži rodjaki. Prodišak bio je Ivan Vindiš, farnik u Gerištofu.

2. Duhovnik i narodni učitelj

Od lj. 1918—20. bio je Ignac Horvat pomoćni kapelan u Otavi. Po smrti staroga i bolesnoga desetnika Šimona Sabara povjerenom mu je peljanje fare. Od 1920—24. bio je kapelan u Gijeci, a zatim u Dolnjoj Pulji, kade je jedno ljetu vršio službu uz farnika Stefana Perušića. Od 1925—1938. skrbio se je kao farnik za stanovnike južnogradišćanske općine Nove Gore, koj je svojčas pripadala i općina Pinkovac.

Povijest novogorske fare točnije je poznata stoprvo od 16. stoljeća. Do 1603. sačinjavali su današnji Pinkovac i Nova Gora naredno jedno mjesto pod imenom Wyfalw. Ovo stanovišće je zastupao pater Gratian Leser. Ako vjerujemo povjesničaru, mjesto Wyfalw ležalo je u dolini, ka danas dili obadvoja sela. Potom kad su Batthyanyjeva sela okolo tvrdjave Novoga Grada (Güssing) opustošili Bočkajevi hajduki, kom prilikom je i Wyfalw bio uništen, govori se još samo o odvojeni općina Güttenbach-Pinkoczi i Neuberg-Ujhegy.⁵

Vera Zimány zahitila je ovu Leserovu teoriju. Ona je dokazala, da Nova Gora nije nastavak srid-njovjekovnoga Wyfalwa (Ujfalu, Neudorf) već novoosnovano hrvatsko mjesto u 16. stoljeću. Naziv Nowaghora (Nova Gora, Neuberg) prvi put se pojavljuje 1576. lj.⁶

Od 1605. do 1847. pripadala je Nova Gora kao filijala u crkvenom pogledu Sv. Mihalju. Stoprv 1. novembra 1847. osnovala je madjarska vlast faru u

⁵ Leser Gratian, Güttenbach.

U: Güssinger Zeitung od 22. 12. 1929. (XVII/51), strana 2.

⁶ Zimány Vera, Der Bauernstand der Herrschaft Güssing im 16. und 17. Jahrhundert.

U: Burgenländische Forschungen, Heft 46 (Zeljezno, 1962), str. 234.

Novoj Gori. Markus Kovačić je kao prvi farnik preuzeo ubogo dušobrižničko mjesto. Pinkovac, ki je svoje vrime takaj pripadao fari Sv. Mihalj, slišio je od toga dana pod novoosnovanu faru Nova Gora. Pod peljanjem mjesnoga farnika Franca Barkovića zgradjena je 1888. sadašnja crkva. U toku ljet minjala je Nova Gora gusto svoga farnika. Četrnaestomu farniku Ignacu Horvatu povjeren je 21. 10. 1925. dušobrižnička dužnost u obadvi općina: Novoj Gori i Pinkovcu.

Jedna od prvih kulturnih djelatnosti novoga farnika bilo je osnivanje mladenačkoga društva lj. 1926. Vruća želja farnika je bila, da se obnovi hodočašćenje, koga nije bilo od 1893. ljeta. Ljeta 1926. priključili su se stanovnici Nove Gore i Pinkovca pod njegovim peljanjem prvi put hodočašću Hrvatov u Celje, ko je peljao velikoborištovski farnik, Martin Meršić st. I hodočašća u južnogradišćansko hodočasno mjesto k Mariji u Vinogradu u Kertežu priredjivala su se svakoga ljeta.

Jedan od najznačajnijih događajev u novijoj povijesti novogorske fare bila je izgradnja nove crkve u Pinkovcu, ka je pod njegovim peljanjem, uz pomoć seoskoga stanovništva izgradjena 1929—30. 28. 9. 1930. svetačno ju je blagoslovio kardinal Gustav Friedrich Piffel.

Ignac Horvat doživio je u toj fari mnoge radosti, ali se morao boriti i protiv mnogih teškoć. Osobito teški bili su fizički napori izazvani pišačenjem izmed Nove Gore i filijale u Pinkovcu.⁷

Od 1938. ljeta do umirovljenja 1. 9. 1971. Ignac Horvat djelovao je kao farnik u Frakanavi. Mjesto Frakanava prvi put se u dokumenti spominje lj. 1156. pod imenom »Sarud«. U slijedeći stoljeći to ime se je povezivalo s nekadašnjim vlasnikom Frankom. O povijesnom razvoju fare i crkve u Frakanavi postoju dva knjige, ke je napisao farnik Martin Zeich-

⁷ Iz kronike fare Nova Gora — Pinkovac.

mann u razdoblju od 1853—1863. One se čuvaju u farskoj knjižnici u Frakanavi.

Frakanava je dala Crikvi mnogo duhovnikov. Samo u posljednjem stoljeću je selo dalo 20 duhovnikov. Kasavski biskup Bubić (19. stoljeće) takaj je porijeklom iz Frakanave. Ali najglasovitiji sin općine je hrvatski filozof, pjesnik i farnik Mate Meršić Miloradić, ki je umro 1928. ljeta.

Ignac Horvat došao je u Frakanavu 1. 9. 1938., gde ga je druge nedilje po njegovom premješćenju ustoličio za farnika desetnik Jozef Vindiš iz Fileža. U ljeti, ka su slijedila, vrlo teško je čutio nacional-socialistički režim. Jur u Novoj Gori bio je prisiljen, da se odreče funkcije predsjednika Hrvatskoga kulturnoga društva. U kroniki Frakanave doslovno je pisao u trećem licu: »Ovde on proživljava od 13. marca 1938. prve burne misece nacional-socialističkoga prevrata, zbog čega se mora odreći peljanja Hrvatskoga kulturnoga društva.«⁸

Prem svega, u fari bilo je i veselih i svetačnih događajev. U julu 1941. uspjelo je stanovništvu, da prilikom zlatne maše Martina Meršića st. pripravi vrlo lipu svetačnost.

13. 6. 1943. svečevao je seoski farnik Ignac Horvat srebrnu mašu. Jedna od njegovih prvih zadaća po koju bilo je obnavljanje mladenačkoga društva pod imenom »Omladinsko kolo« s kim je uvježbavao i predstavljao kazališne igre. Med njimi su spomena vridne »Brate, ostani doma«, ku je sam napisao, »Koliko smo, to smo« od Augustina Blazovića, »Majka Božja govori svitu« i »Gospodin mora bit«.

S ovom mladenačkom grupom priredjeno je mnogo izletov. Putovali su kako po Austriji tako i u Italiju i Jugoslaviju (Marija Bistrica, Trsat kod Rijeke).

Za vjernike svoje fare zapeljao je u svrhu razmišljanja tzv. »duhovne vježbe« na ke je pozivao stranjske redovnike, med ostalimi patra inocenca Varugu, patra Blazovića, patra Rajmunda Temela.

⁸ Horvat Ignac, Kronika frakanavske fare.

I nadalje su svakoga ljeta organizirana hodočašća i to u Celje, Željezno, Lovretu, Livku, a od ljeta 1955. i k Mariji u Vinogradu kod Kerteža. Kad je od 31. 7. do 7. 8. 1960. održan euharistični kongres u Münchenu, uspjelo mu je, da iz općine pošalje na kongres 8 osob.

Zasluge je stekao Ignac Horvat i kako poživljen pomagač biguncev iz Madjarske, ki su u novembru 1956. došli prik granice u Austriju potom kad su Rusi zadusili narodni ustanak. Ondašnji ravnatelj osnovne škole Konrad Meršić poslovaio je kot organizator i peljač »pomoći biguncem«.

Po uspješnoj izgradnji crikve u Pinkovcu Ignac Horvat nosio je glavnu skrb za izgradnju kapelice na seoskom groblju u Frakanavi. 30. 5. 1954. zajedno s malim zvonom, posvetio ju je svetačnim činom Mate Karall.

1958. Ignac Horvat dao je izvana kompletno obnoviti farsku crikvu, ka je pravoda od 1877. bila dijelom popravljana. 1963. slijedi zatim nutarnje renoviranje, a 1964. posvećeni su dva novonabavljeni zvoni na električni pogon.

U njegovoj crikvenoj općini bilo je i kulturnih priredab, na ki je držao svetačne govore. 11. 6. 1961. lj. u nazočnosti biskupa Štefana Laszla i ministra prosvjete Heinricha Drimmela otkrit je spomenik Mati Meršiću Miloradiću, najvećemu filozofu i pjesniku Gradišćanskih Hrvatov. To djelo je stvorio glasoviti kipar Ivan Meštrović.

Lj. 1968. održalo je Hrvatsko kulturno društvo spomen-proslavu prilikom 40-godišnjice smrti Mate Meršića Miloradića i 25-godišnjice smrti Martina Meršića st.

9. 6. 1968. bio je za Ignaca Horvata svetačan dan. U nazočnosti rodbine, mnogih peljajućih ljudi iz mjesta njegovoga ranijega djelovanja, Maloga Borištofa, Nove Gore i Pinkovca kako i bezbroja vjernikov svećevao je zlatnu mašu.

Po 50 ljet djela u službi Crikve Ignac Horvat je 1. 9. 1971. prošao u zasluženu mirovinu.⁹

Zbog njegovih raznolikih djelatnosti, Ignaca Horvata cijenile su i poštivale ne samo crikvene nego i svitske vlasti.

1946. dobio je naslov »duhovni savjetnik«

1947. postao je časnim gradjanom Maloga Borištofa

1958. imenovan je časnim predsjednikom Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću

1960. imenovan je konsistorijalnim savjetnikom

1961. dobio je odlikovanje za zasluge u vezi s Gradišćem

1964. postao je časni gradjan Frakanave. Mimo toga bio je časni član mnogih kulturnih društav Gradišćanskih Hrvatov.¹⁰

Od strani države Austrije podiljen mu je lj. 1966. za vrime saveznoga predsjednika Jonasa naslov »profesor«. Crikva ga je imenovala u vrime pontifikata pape Pavla VI, 1969. lj. papinim časnim kapelanom (Monsignore) i na kraju ga odlikovala nazivom »papin komornik«.

Najviše odlikovanje za svoje književno djelo dobio je 2. 5. 1971. Po nalogu Udruženja hrvatskih književnikov predao mu je Ivo Frangeš diplomu članstva.¹¹

Poslidnje svoje dane živio je u Gornjoj Pulji, gde je stanovao kod svoje nećakinje Danice Poropatić. Za nju se je morao brinuti kot otac od nje tretoga ljeta, potom kad su joj se roditelji tragično unesrili i ostavili za sobom malu divojčicu.

Na Vazam 1973. »spalo je Ignacu Horvatu pero iz ruke« — gradišćanski hrvatski narod izgubio je svoga narodnoga učitelja. Po šetnji hotio je umirovljeni farnik prekoraknuti državnu cestu br. 50 na

⁹ Horvat Ignac, Kronika frakanavske fare.

¹⁰ Meršić Konrad, Usmena uputa — 23. 12. 1975.

¹¹ Meršić Martin ml., U spomen našem kalendarsu prof. Ignacu Horvatu. U: GK 1974, strana 36.

rubu Gornje Pulje u blizini nove škole pri ulazu u va-roš. Kad je malo nesigurno i bojazljivo stupio na cestu, srušio ga je mimovozeći osobni automobil. Pao je tako nesrećno na rub pločnika (trotoara), da su ga morali otprimiti u gornjopuljansku bolnicu. Mate Vi-tić, rentgenolog i prijatelj unesrećnoga, sprohodio ga je u bolnicu i pregledao njegove teške rane na glavi. Ali svaka pomoć došla je prekasno. Pater Seper po-dijelio mu je posljednje sv. uljem mazanje. Uz veliko dižozimanje pokopan je Ignac Horvat 26. 4. 1973. u Malom Borištofu.

III. UNAPREDJIVAČ KULTURE I NARODNI PROSVJETITELJ

Kulturno djelovanje u Novoj Gori

Početkom kulturnoga djelovanja Ignaca Horvata za hrvatski narod Gradišća more se gledati njegovo djelovanje u Novoj Gori. Prva ljeta njegovoga van-duhovničkoga stvaranja u Novoj Gori, prije nego je postao predsjednikom Hrvatskoga kulturnoga društva, nazvat ćemo lokalno-regionalnim unapredjivanjem kulture.

Med njegove prve zadace u fari Novoj Gori spada osnivanje »Junačkoga društva«. 27. januara 1926. odr-ljano je pod peljanjem Ignaca Horvata i učitelja Ju-lijusa Kuzmića spravišće s ciljem, da se osnuje kato-ličansko mladenačko društvo.¹

Po pozdravni riči razložio je mjesni farnik... »one moralne i materijalne uzroke, ki svituju, da se u jedno katoličansko junačko društvo združu, oni su: da se dalje podučavaju u potribni znanosti za žitak, jačaju u kršćanskom moralu i djelovnom kršćanskom žitku, gaju med sobom ljubav i skupadržanje i pak, da se skrbu za vridno i dostojno zabavljanje svoje i općinstva u selu.«²

Mladenci su poslušali s oduševljenjem, odlučili su se, da osnuju društvo i odmah se upisali u listu. 27. januara 1926. ljeta pristupilo je 57 muških u dobi od 17 do 25 ljet organizaciji. Na kraju razgovaralo se

¹ Horvat Ignac, Zapisnik (Protokoll des Burschenvereins in Neuberg) 27. 1. 1926.

² Ibidem, 27. 1. 1926.

je o statutu društva, ki je bio identičan s onim »Državnoga saveza katoličanske mladine Austrije«, a za upisanje i članarinu plaćalo se je 50 grošev.³

Nadalje je utanačeno, da se pristupi »Savezu hrvatskih jačkarin i junačkih društvo«. Određeno je, da čedu se sastanki održavati utorkom i petkom od 19 do 22 uri. Zatim su člani izabrali svoje zastupnike. Odbor su sačinjavali mimo predsjednika Ignaca Horvata, ki je biran na temelju pravil biskupskoga ordinarijata, Anton Kulović, Julijus Kuzmić, Eduard Kovač, Rajmund Cvitković, Jožef Neubauer, Sandor Bojsić kao poglavari, a Luiz Kulović (domaćin), Jože Radaković, Bernhard Neubauer i Gustav Blasković kao »reditelji«.⁴

Na kraju je Ignac Horvat preporučio mladini, da bude složna, strpljiva i izdržljiva ter je rekao »da bude moglo (društvo) svoju jednu zadaću, najpre zabavljanje kotrigov još svršenije spunit, se pridružuje i jedan iz svoji kotrigov sastavljen i pod peljačtvo gospodina školnika postavljen glazbeni zbor, kot »Društvena muzika«. A ostali kotrigi društva su dužni vsi delizimat u jačkarnom delu društva, ko zato valja i za jačkarno društvo.«⁵

29. januara 1926 održana je zatim konstituirajuća sjednica na koj su podiljene slijedeće dužnosti:

Anton Kulović, predstavnik (prvač)
Jožef Neubauer, predstavnik namjesnik
Julijus Kuzmić, perovodja
Rajmund Cvitković, perovodje namjesnik
Eduard Kovač, blagajnik
Sandor Bojsić, blagajnika namjesnik⁶

Pravila udruženja pod imenom »Katoličansko junačko društvo« (neslužbeno »Južni brati«) sa sjeđišćem i djelovanjem u Novoj Gori datirana su s 18. februarom 1926., a potpisao ih je zastupnik predsjed-

ništva Državnoga saveza. Gradišćanska zemaljska vlada potvrdila je konstituirajuće spravišće 22. februara 1926. pod brojem III/V-72-1926. Biskupski ordinarijat potvrdio je društvo 19. 2. 1926. pod brojem 740. 10. marca 1926. slijedilo je primanje u »Savez katoličanske mladine Austrije« (»Bund der katholischen Jugend Österreichs«) i konačno je društvo prijavljeno kotarskomu poglavarstvu u Novom Gradu (Bezirks-hauptmannschaft Güssing). Ta dan se je gledao danom službenoga osnivanja.⁷

Po osnivanju hitro se je dalo na posao i jur po kratkom vrimenu, naime 24. aprila 1926. priredjen je prvi kulturni večer. Mimo predstavljanja igrokaza »Krcmar kot kraj Herodeš« mladina je pjevala i recitirala pjesme.⁸

28. augusta 1927. južno Gradišće vjerojatno je po prvi put doživilo dan hrvatske mladine u ovi razmjera. Na posvećenju zastave u Novoj Gori bilo je zastupano sridnje i sjeverno Gradišće s otprilike 60 društvenih članov iz šest sel. Ča se tiče sudjelovanja južnih općin triba napomenuti, da su se i Žamar (Rainersdorf) i Medveš (Grossmürbisch) odazvali pozivu.⁹

Danas po 50 ljeti ne bi više ni jedan predstavnik iz ovih općin diozeo pri hrvatski priredba. Usput rečeno, dva mladenci, delegati Mjenova, izazvali su najveće pozitivno iznenadjenje: stigli su u Novu Goru stoprv popodne, a kad su ih sa čudjenjem pitali za uzroke njihovoga zakašnjenja odgovorili su jednostavno: »Naš gospodin školnik su nam naručili, da moramo zajt u Novu Goru, a bar na kakov način. A mi smo došli, kad drugačije već nismo mogli, piše iz Sambotela. I rado smo došli.«¹⁰

⁷ Horvat Ignac, Zapisnik — bez datuma

⁸ Ibidem, 24. 4. 1926.

⁹ Horvat Ignac, Još uvek Nova Gora. U: HN (V/38, Beč, 1927)

¹⁰ Horvat Ignac, Bilješke od novogorskoga svetka. U: HN (V/37, Beč, 1927)

Svetačni govor pred službenim posvećenjem zastave održao je naravno predsjednik Ignac Horvat. Mimo ostaloga, govorio je o siromaštvu stanovništva i mislio, da mu se to more duhovno kompenzirati u crikvi, molitvom i pjesmom pred oltarom Božjim. Zgledajući se na natpis na zastavi »Svetu veru i svoj dom, čuvat ću snagom junačkom« (nerazumljivo je, da se ovde nij marilo za rim slogov, ča bi na pr. bolje moglo glasiti ovako:

»SVETU NAŠU VERU I SVOJ DOM
ČUVAT ĆU SNAGOM JUNAČKOM SVOM!«

prosio je Ignac Horvat nazočnu mladinu: »... i kad vas pozivam, da spunite ove riči u vašem žitku vsaki u svojem stališu, onda vas upomenjujem na jednu našu svetu dragu dužnost, ka stoji u testamentu naših marljivih i dičnih precevev. U ovom zlamenju si dajmo danas ruke, krsćani Hrvati Gradišća, s ovim zagovorom, da hoćemo čuvati veru i svoj dom se obja- mimo danas u bratskom zagrljaju.«¹¹

Po izvanredno uspjelom Danu Hrvatov nastavili su mladenci, na poticaj svoga predsjednika, s kulturnim djelovanjem. Za Novo ljeto 1927/28. mjesnomu stanovništvu kazana je opet igra pod naslovom »Var- ga kot duh«.¹²

12. 2. 1928. održano je drugo glavno spravišće. Pjavili su se prvi problemi. Grozila se je pogibelj, da se mladenačko društvo raspadne u dvi grupe. Zbog geografskoga položaja Nove Gore — donji dio nalazi se u dolini a gornji na brižuljku — mnogo lakše je mogao izbiti prirodni rivalitet izmed članov društva nego morebit u drugi općina. Danas je u južnom Gradišću još običajno, da se priredjuju naticanja iz- med tzv. »Oberdruma« i »Unterdruma«. Na tom glav- nom spravišću uputio je predsjednik najprije nekoli- ko riči »svadljivcem: »da se gaji na dalje veća lju- bav, veća sloga i veća jedińšina to moraju kotriđi

¹¹ Nova hrvatska zastava. U: HN (V/36, Beč, 1927), strana 1.

¹² Zapisnik, decembar 1927.

ispunit jedan prema drugomu, na dalje moraju kotri- đgi poslušni bit prepostavnosti, ar prez njeve pomoći i vrloga dela nemore dobro i cvatuće bit društvo, a prvač i prepostavnost more uvek istinski i ne stra- načno odlučevat posle ki se zdignu, tako veliku odgo- vornost imaju pred njimi ku nek čvrstim nakanje- njem i oduševljenjem moredu na pravi put spraviti.«¹³

U prvi miseci 1928. održavana su i zimska pre- davanja. Od osam predavanj, ka je održao Ignac Hor- vat, bilo je po njegovom mišljenju jedno osebujno važno, naime »... od odnošaja mladog katolićanskoga junaka prema ženski. Pokazal je (I. Horvat) na pogi- bel grihov proti naturalne i zvrhunaturalne čistoće i razložil prednosti (hasan) čistoga življenja u odgoji- vanju muškoga karaktera.«¹⁴

Kulturna djelatnost izvan regije

Vrlo je teško reći kada se je Ignac Horvat, mimo lokalno-regionalne kulturne djelatnosti, počeo baviti unapređivanjem kulture na cijelom gradišćansko-hr- vatskom području. Ki bi događaj tribalo zeti kao razlog da bi se opravdala tvrdnja, da je Ignac Horvat postao kulturnim pokretačem i inicijatorom ne samo u dvi mjesti, nego za cijeli hrvatski narod Gradišća? Bilo je naravno nekih znakov kot napr. izdavanje knjige »Veliki i mali, crte i slike«, odnosno uređiva- nje časopisa »Krsćanske hrvatske novine« ili njegovo gorljivo trsenje, da se osnuje »Hrvatsko kulturno društvo«.

Prema tomu, ulaz u kulturnu djelatnost izvan re- gije mogao bi se povezati s preuzimanjem potpred- sjedništva, odnosno predsjedništva u Hrvatskom kul- turnom društvu.

Ignac Horvat bio je određen za nasljednika Iva- na Dobrovića, ki je u jesen 1931. iz zdravstvenih uzro- kov morao napustiti peljanje spomenutoga hrvatsko-

¹³ Zapisnik, 12. 2. 1928.

¹⁴ Zapisnik, 1928.

ga udruženja. 17. 8. 1932. izabrali su člani generalnoga spravišća u Pandrofu Horvata za predsjednika najveće organizacije Hrvatov.

Naravno da je Horvat i dalje uticao na razvoj mladenačkoga društva u Novoj Gori. Postoju izvještaji o značajni činjenica i događaji, ki se odnosu na djelatnosti u fari Nova Gora-Pinkovac, mimo onih iz nadregionalnih zadać, ke su stavljene na prvo mjesto.

Osnivanje Hrvatskoga kulturnoga društva

Povezivanje Gradišćanskih Hrvatov bilo je zbog toga potrebno, jer doseljeniki u zapadnu Madjarsku do 1921. raštrkani u četiri pojedinačni županija i dvi biskupija nisu bili međusobno značajno povezani.¹⁵

Hrvatsko kulturno društvo zapravo je dvaput osnovano. Prvo osnivanje povezano je s Martinom Meršićem st. Društvena pravila sastavio je po uzoru na »Dunántuli Német Közművelődési Egyesület« (Prikladunajsko niško društvo) i »Délmagyarországi Német Közművelődési Egyesület« (Južnomadjarско niško kulturno društvo). Prvotno društvo se je trebalo prozvati po Mati Meršiću Miloradiću, ali je on to odbio i založio se za to, da se u statut stavi kulturna suradnja s Jugoslavijom.¹⁶

Potom kad je pregledao pravila, Miloradić je dao slijedeću kritiku: »U statutu udruženja niti se ne spominje povezivanje naše narodne manjine s našom braćom u staroj domovini.« Iz toga je postavio zaključak: »Vi ćete nas ovako razlučiti od naše braće i tako sebi nehotec naškoditi.«¹⁷ Zato ča naziv »Hrvatsko kulturno društvo Zora« nije svagde našlo odobranje.

¹⁵ Die burgenländischen Kroaten vom 16. Jahrhundert bis heute (Katalog zasebne izložbe Gradišćanskoga zemaljskoga muzeja — Željezno, 1972), str. 80.

¹⁶ Stubić Leo, Martin Meršić sen. Theologische Dissertation. (Beč, 1974), strana 129.

¹⁷ Martin Meršić ml., 40 ljet HKD — 40 ljet djelo za narod. U: 40 ljet Hrvatsko kulturno društvo 1929 — 1969. (Željezno, 1969), strana 7-8.

vanje, odlučili su se jednostavno za »Hrvatsko kulturno društvo.«

Za prvoga predsjednika izabran je Martin Meršić st., a za perovodju Ivan Dobrović. Pravila potvrdile su madjarske vlasti s danom 5. 8. 1822.¹⁸

Ono vrime nije bilo jako povoljno za kulturno društvo. Triba se samo spomenuti pobožnih neredov. Koncem augusta 1921. umarširala je austrijska žandarmerija u Gradišće, a koncem novembra 1921. Gradišće je konačno bilo okupirano.¹⁹

Nova politička situacija prouzrokovala je, da je novo društvo bilo raspušćeno prije nego je počelo djelati.²⁰

Mnogi rođoljubi su ćutili potrebuću, da se nanovo konstituira Hrvatsko kulturno društvo, a meda nje brojio je i Ignac Horvat. Vladalo je mišljenje, da bi trebalo osnovati jednu centralu, ka bi dirigirala djelovanje mnogih mladenačkih udruženj i pjevačkih društav. Hrvatsko kulturno društvo tribalo bi kot predstavnik svih Gradišćanskih Hrvatov nastupati kako borac za plodonosni razvoj borbe protiv asimilacije.²¹

Ignac Horvat kot mladi Hrvat bio je tada u sinju političara Lovre Karalla, ki je 22. aprila 1925. na spravišću Hrvatskoga kulturnoga društva, ko je bilo sazvano sa ciljem ponovnoga konstituiranja, mimo ostaloga obrazložio potrebuću organizacije ovimi rići: »... A da bi u našem djelovanju sa sigurnošću uspjeli triba sve snage, ke su dosad odvojeno djelovale, pe-ljati i pomagati iz jednoga centra sastavljenoga od cijeloga hrvatskoga naroda, ki mora biti od mjerodavnoga uticaja u cijelom Gradišću i povući granice prema vani. Ta centralizirana snaga bilo bi naše kulturno društvo.«²²

¹⁸ Stubić Leo, Martin Meršić st., strana 130.

¹⁹ Zöllner Erich, Geschichte Österreichs von den Anfängen bis zur Gegenwart. Beč 1966/strana 497.

²⁰ Stubić Leo, Martin Meršić st., strana 130.

²¹ Die burgenländischen Kroaten, Katalog, str. 80-81.

²² Die burgenländischen Kroaten, Katalog, str. 89.

Potribovanje Ignaca Horvata za osnivanjem kulturnoga društva bio je glas iz pustine. On je tu dobio farnik u nešto udaljenom, zaostavnom i često zaboravljenom mjestu Novoj Gori u južnom Gradišću. Njemu je u prvom redu bilo stalo do toga, da prodri ma iz sna hrvatska sela u južnom Gradišću, da ih istragne iz zaboravi i da i oni diozimplju u cjelokupnom razvoju Gradišćanskih Hrvatov. U prinosu »Jedna rič južnoga kraja« pisao je Ignac Horvat o južni općina slijedeće: »... do njih uopće nije došao blagi glas od kulturnoga društva, a ako bi i došao, nimalu pravoga prošimanja za nje, ar ne više za jupom on, ki još nima košulje.« Na kraju je rekao: »... Mi s ovim, ... zaključujemo debatu o potreboći kulturnoga društva ... i preporučujemo samo jedno sredstvo: da se faktično postavi kulturno društvo!...«²³

Prošlo je još neko vrime dok je u julu 1928. pri likom jednoga spravišća u Šuševu osnovan odbor, ki je morao izvršiti pripravna djela. Ta gremij imao je još nekoliko sjednic na ki se je diskutiralo o pravilniku, koga su preuzeli od Martina Meršića st. prije nego je odlučeno, da se konstituirajuće spravišće održi 8. augusta 1929. Za predsjednika izabran je Ivan Dobrović, a za potpredsjednika za jug Ignac Horvat.²⁴

Ali jur u jesen 1931. kad je Dobrović morao pre dati dužnost, preuzeo je Ignac Horvat njegovu funkciju. Horvat se je kasnije spomenuo toga odibiranja u jubilaranom spisu, ki je objavljen 1969. prilikom 40-godišnjice Hrvatskoga kulturnoga društva: »Tim mi je izručena teška zadaća. Prvo, ča je Hrvatsko kulturno društvo kao organizacija ležalo još u povojci, a drugo ča nije postavan uz bok peljačtva odnosno predsjednika i jedan poslovodja ili tajnik, pozvan da se svom moću i vrimenom posveti samo društvenim poslom ter izvršuje od peljačtva izručene mu naloge. To je bila od početka slabost i nedostatnost društve-

²³ Horvat Ignac, Jedna rič južnoga kraja. U: S perom kroz selo i život. (Zeljezno, 1965) strana 125.

²⁴ Stubić Leo, Martin Meršić st., str. 131-132.

noga peljačtva, ka se zbog manjkanja materijalnih sredstav nije dala odstraniti sve do nedavnoga vrime na. Zbog toga je pak predsjednik, bio on duhovnik, učitelj ili činovnik, samo ono zmagao, nač je uz svo ga glavnoga zvanja dospio.«²⁵

Mnoge ideje, ke su izrečene na generalnoj sjednici 1932., nisu se mogle ostvariti. Konkretno, samo je jedna ideja realizirana: osnivanje knjižnic. Još u jesen istoga ljeta predane su tri knjižnice njihovoj namjeni: za sjeverna sela u Klimpuhu, za kraje oko Gornje Pulje u Velikom Borištofu, a za južno Gradišće u Čajti.²⁶

Po odibranju za predsjednika Hrvatskoga kulturnoga društva Ignac Horvat je gledao svojom prvom i najvažnijom zadaćom, da nanovo organizira društvo i oživi njegovu djelatnost. U svi seli je postavio zaufane ljude, većinom one, ki su jur po svom zanimanju bili nosioci kulture i tim mogli dovoljno uticati na stanovništvo. U prvom redu duhovniki i učitelji, ki su se imali brinuti za rasprodavanje časopisov, ljetnih knjig i kalendara, i konačno morali pobirati članarinu. Oživljavanje mu je uspjelo osnivanjem pjevačkih društav, ka su u nemirni pobojni ljeti odigrala određenu ulogu, jer se med člani njegovalo prijateljstvo i tovaruštvo, a u zimi putem kazališnih predstav osvaja jala srca seoskih ljudi.²⁷

Hrvatsko kulturno društvo pod peljačtvom Ignaca Horvata podupiralo je »putujuće nagrade« pjevačkih društav. Takova priredba u koj su gusto diozimala i nimške i madjarske grupe, predstavljala je za općinu, ka ju je organizirala, pravu narodnu svečačnost.²⁸

Mimo već spomenutih mladenačkih i pjevačkih društav stvorene su i prve djačke i studentske organizacije. Prvoj organizaciji pripadali su sridnjoškolci

²⁵ Horvat Ignac, Hrvatsko kulturno društvo pred potopom i po potopu. U: 40 ljet, strana 29.

²⁶ Meršić Martin, 40 ljet HKD — 40 ljet djelo za narod. U: 40 ljet, strana 21.

²⁷ Horvat, Ignac, Potop, strana 30-31.

²⁸ Horvat, Potop, strana 30.

učiteljske škole u Gornji Šica, ki su se udružili lj. 1930. U ljetu utemeljenja društvo je dobilo ime »Rodorban«, a ljetu dan kasnije »Kolo«.²⁹

Demeter Linzer, prvi predsjednik društva izjavio je u jednom intervjuu 9. 7. 1974., da to udruženje nije imalo namjere, da bude organizacija-tvrđjava neke stranke ili Crikve.³⁰

Zato je spomena vrijdno, da je 1. 8. 1933. prilikom sastanka članov u Pajngрту organizacija preminjila ime u »Katoličansko gradišćansko hrvatsko djačtvo, Kolo«. Sigurno je na preminjenje imena uticao Ignac Horvat, ki je spravišću prisustvovao kao predsjednik i duhovnik. Jasno je, da je takov naziv udruženja od članov potrebovao kršćansko-religiozno držanje. Dan kasnije, 2. 8. 1933. održano je u toj općini i glavno spravišće Hrvatskoga kulturnoga društva. Ignacu Horvatu pružila se je prvi put prilika, da na priredbi kulturnoga društva u Gradišću pozdravi goste iz Jugoslavije. Sigurno se to more pripisati njegovim dobrim vezam, ke je održao sa starom domovinom od lj. 1930.

Na tom spravišću Ignac Horvat je govorio o nadovanju, jer jug Gradišća ima dosta malo hrvatskih učiteljev i duhovnikov. On je kritizirao riči: »Mladina, osobito ona, ka se vozi u varoše na djelo... monego i po navada i mišljenju. Donaša sobom novi duh, dernizira i internacionalizira se ne samo po opravi, ki je škodan za hrvatstvo.« Ovo mišljenje mogli bi asimilanti krivo razumiti i objasniti tako, da konzervativno Hrvatsko kulturno društvo mladini želi onemogućiti, da koristi bolje izglede u varošu. Horvat je htio samo upozoriti na pogibelj otudjivanja. Htio je spričiti, da Hrvati u varošu zaboravu svoj jezik i kulturu. Nadalje, predsjednik je upozoravao narod, da triba »... obdržati sve one narodne kinče, ki su lipi,

²⁹ Die burgenländischen Kroaten, Katalog, strana 84-85.

³⁰ Varga Hilda, Die burgenländischen Kroaten zwischen den beiden Weltkriegen, Philosophische Dissertation. (Beč 1974), strana 158.

dobri i hasnoviti, ar drugi narodi takovih nimaju, i potose mi od njih razlikujemo.« U vezi s jezikom rekao je: »Dobro poznanje hrvatskoga jezika nam otvori obiljan zviranjak hrvatske književnosti, povijesti i dobrih idealov.«³¹

Kontakt sa starom domovinom

Ljeta 1933. u Zagrebu je osnovano »Društvo prijatelja gradišćanskih Hrvata.« Da li je Ignac Horvat uticao na nastajanje takove organizacije moglo bi se sa sigurnošću razabrati iz korespondencije izmed njega i Mate Ujevića. Prem mnogobrojnih istraživanj ova se nije mogla pronajti. Ali se more pretpostaviti, da mu je bilo mnogo stalo do osnivanja toga društva.

Mnogi faktori govoru za to, da je Ignac Horvat poticao na povezivanje sa starom domovinom. On je podupirao prigovore Mate Mersića Miloradića, ki je kritizirao pravila Hrvatskoga kulturnoga društva, zato ča u nji nije bilo govora o povezivanju s prijatelji iz stare domovine.³²

Lj. 1930. Ignac Horvat je otvorio vrata prema Zagrebu, dao je u glavnom varošu Hrvatske štampati svoju knjigu »Gradišćanke«, slao je učenike u gimnaziju u Zagreb, vraćao je iz Jugoslavije bojne zarobljenike. Zbog svega toga su mu asimilanti uočili, da prodaje Gradišćanske Hrvate komunističkoj Jugoslaviji.³³

Pažnje su vrijdna i njegova predavanja u »Matici Hrvatskoj«, kimi je prosio za potporu na kulturnom polju. Konačno triba još spomenuti njegov bratski odnos prema Mati Ujeviću. Ovo prijateljstvo je ganulo Vitezića, da govori o odredjenom »jugoslavizmu« kod Ignaca Horvata.³⁴

³¹ Meršić, 40 liet, strana 23.

³² Die burgenländischen Kroaten, Katalog, strana 32.

³³ Herczeg Dominik, Usmena uputa — 15. 11. 1976.

³⁴ Vitezić Ivan, Ignac Horvat i gradišćanski Hrvati. U: Hrvatska revija, XXIII (1973/4), strana 508.

Potom kad su Ignac Horvat i Gradišćanski Hrvati postavili vezu sa Zagrebom i pokazali interes za sudjelovanjem u prvom učenjaku, povjesničari, etnolog i drugi stručnjaci i počeli svaki na svoj način istraživati običaje Gradišćanskih Hrvata. O hrvatskoj grupi u Austriji pisali su se članci i rasprave. ... a muzičari su onako nek grabili za našimi pjesmami ... No najtemeljitija i najopsežnija na ovom području bila je knjižica Mate Ujevića 'Gradišćanski Hrvati'. A da prođe glas o nama i u šire sloje hrvatskog naroda, zato se je skrbilo vrijeda utemeljeno 'Društvo gradišćanskih Hrvata'. I tako smo postali mi Gradišćanci pravi miljeniki Hrvata u staroj domovini, a jesmo i danas.³⁵

400-ljetni jubilej

Ljeto 1933. bilo je za Hrvate u Gradišću velik događaj. Svečanosti su proslavili spominak na doseljenje pred 400 ljeti. Kad bi ta jubilej povezali s jednom jedinom osobom, bio bi to bez sumnje Ignac Horvat. On je bio organizator i peljao je glavnu rič pri svitski svečanosti u Celju, izdjelao je i izdao program kako bi trebalo organizirati svečanosti u škola i autor je članka »Četiristo let u Gradišću«, ki je u pojedini općina na jubilarni svečanosti bio dramiziran. U zapisniku »Junačkoga društva« u Novoj Gori je tom prilikom zabilježeno: »Pri ovoj predstavi su se mnogim suze va očiju svitile. Kad su vidili kako su naši precoci, uvek svoj dom čuvali, i kako su si svoju katoličansku veru srčeno branili. Zdruga strane smo gizdavo gledali uvu dobro nastavnu predstavi, ar su ju nas velečasni gospodin prezeš, ne neg naučili, nego i sastavili, i to ne samo za naše selo, nego za vsa hrvacka sela.«³⁶

Na predlog Martina Meršića st. otvorili su Gradišćanski Hrvati jubilarnu svečanost u Celju, a du-

³⁵ Horvat Ignac, Hrvatsko kulturno društvo pred potopom i po potopu. U: 40 ljet, strana 32.

³⁶ Zapisnik, bez datuma

rala je od 4.—7. septembra 1933. Za svitsku priredbu, ka se je održavala u kino-dvorani u Celju, bio je odgovoran predsjednik Hrvatskoga kulturnoga društva. Mimo gostov iz Zagreba i Madjarske, Ignac Horvat imao je prilike, da pozdravi još neke govorače na svečanosti. Lovre Karal, ki je prvi od njih zeo rič, rekao je »... da su nam vjera i katoličanska Crikva najpomoćnija pomoć za očuvanje naše narodnosti.«³⁷

Govor Ivana Jakšića bio je posvećen mladini. On je preporučio »... da si dobro zapamtu dva Miloradićeve pjesme, junaki »Ždral«, a divojke pjesmu »Divojkam« ar u nji se zrcalu ideali hrvatske mladine.«³⁸

Za zabavni dio pobrinula su se pjevačka društva pod peljanjem Ivana Vukovića, kompozitora himne Gradišćanskih Hrvata, i jedna grupa tamburašev. Naravno da su citirane i pjesme, pri čemu se je istaknuo sadašnji biskup dijeceze Željezno. Na kraju priredbe istaknuo je Ignac Horvat posebno Martina Meršića st. kao inicijatora hodočašća u Celje. On je spomen-svečanost završio pozivom nazočnim: »Nuti čuli ste hrvatski mudro govoriti, hrvatski svirati i pjevati lipim i zrelim jezikom. Čuli ste želje vaših narodnih peljačev. Kad sada idete k Mariji, položite joj te želje na oltar i molite, da je ona dobrotivno potpira.«³⁹

Ova manifestacija je, naravno, izazvala reakciju. Josef Bajza, profesor slavistike u Budimpešti, napisao je u časopisu »Magyar Szemle« članak pod naslovom »A nyugatmagyarországi horvatok« (Zapadnougarski Hrvati). U njem je izrekao priznanje kulturnomu djelu Hrvatskoga kulturnoga društva. Spomenuo je velike peljače Hrvata Matu Meršića Miloradića, Ignaca Horvata i njegova djela ter prinose Martina Meršića st. i ml., ki su bili objavljeni u ljetni knjiga i kalen-

³⁷ Meršić Martin ml., 40 ljet HKD. U: 40 ljet, strana 26.

³⁸ Ibidem, strana 26.

³⁹ Ibidem, strana 26.

dari. Bajza se je bavio i pitanjem, koliko je Hrvatov od njihovoga doseljenja do jubileja očuvalo svoj hrvatski jezik i kulturu. On je takaj naglasio, da austrijska država ne napravi Hrvatom neprilike u pogledu upotribljavanja njihovoga materinskoga jezika, a niti sumnjičavo gleda na kulturne odnose Gradišćanskih Hrvatov s Jugoslavijom.⁴⁰

Na povratku domom iz Celja diozimatelji su se držali u Beču, da bi se i u glavnom varošu savezne države spomenuli doseljenja ter tim dokazali svoju lojalnost prema Austriji.

U kasnu jesen jubilaroga ljeta održavale su se i u Gradišću u pojedini općina svetačnosti, i to 12. 11. 1933. u crikva, a dan kasnije u škola.⁴¹

Ignac Horvat dao je učiteljem upute kako da organiziraju tu spomen-uru. U školarskom časopisu »Male crikvene i školske novine« objavljen je ta program pod naslovom »Slavljte naše četirastoletnice«.

Jur u protulice 1933. objavilo je Hrvatsko kulturno društvo zbirku pjesam najpoznatijega pjesnika Gradišćanskih Hrvatov, Martina Meršića Miloradića. Ignac Horvat u funkciji predsjednika Hrvatskoga kulturnoga društva napisao je predgovor toj knjigi. U prologu zauzeo je stanovišće prema jeziku i rekao: »...da je bil Miloradić uopće najbolji poznavalac Gradišćanskoga hrvatskoga narečja, ne samo poznavalac, nego on je zajedno i tako lagano ter naravno baratal s ovim jezikom, kot još nijedan drugi hrvatski pisac. Zato je u ovoj knjigi sakupljeno toliko bogatstva ovoga jezika, da nećemo pretirati, kad velimo, da bi se mogao iz riči ovih Miloradićevih pesam sastaviti skoro potpun ričnik našega narečja. Ki se hoće naučiti jezik gradišćanskih Hrvatov, ta neka čita ovu knjigu.«⁴²

⁴⁰ Meršić Martin ml., 40 ljet, strana 28.

⁴¹ Ibidem, strana 27

⁴² Horvat Ignac, Predgovor izdavatelja. U: Mate Miloradićeve zbirane jačke. (1933), bez označenja stranice

Narodni prosvjetitelj, socijalno pitanje

Potom kad su prošle svetačnosti toga jubilaroga ljeta, posvetio se je Ignac Horvat opet više svojemu zapravomu mjestu djelovanja — Novoj Gori. U prvi miseci slijedećega ljeta držali su mjesni farnik i učitelj Kuzmić predavanja o pradomovini Slavenov i naseljavanju Balkanskoga poluotoka, o povijesnom razvoju hrvatskoga naroda i, naravno, o iseljenju i bigu Hrvatov, ki danas živu u Gradišću, iz stare u novu domovinu.

Zato kad je Ignac Horvat bio zastupnik kršćansko-socijalne stranke u zemaljskom saboru, bila su njegova politička predavanja stranački orijentirana. On je pokazivao osobitu ljubav za Engelberta Dollfussa i njegovu kršćansko-socijalnu stranku: »Najmre kad se je 1932. leta 1. marca Austrijski Parlament razpustil — ar nije bil sposoban za daljnje delovanje — onda je zgrabil za Austrijske vočke serčeni muž iz imenom 'Andjelko Dollfus'.«⁴³

Ignac Horvat pozdravio je sporazum izmed austrijske vlade i Svete stolice, u kom je savezni kancelar rekao »da se moraju Austrijski privatni i crikveni zakoni skupa zlagat.«⁴⁴ Potribovanju, da se mladina ispod 14 ljet združi u jednu organizaciju, udovoljili su i stanovniki Nove Gore: »Zano su i va našem selu gospodin školnik Julius Kuzmić i nadučitelj Anton Rafainer sakupili mladinu početo od 10 ljet va ednu organizaciju.«⁴⁵

27. maja 1934. predstavljena je ta mladenacka organizacija seoskomu stanovništvu Nove Gore. Pred bojnim spomenikom održani su govori: »Ovde su nimški učitelj Anton Rafainer i farnik Ignac Hrvat z niz kratkimi ričami razložili cilj današnje nove Austrije, i kako moramo svoju veru i domovinu ljubiti i

⁴³ Zapisnik, 28. 5. 1934.

⁴⁴ Ibidem, 28. 5. 1934.

⁴⁵ Ibidem, 28. 5. 1934.

braniti, kot su ju i naši predoci hrabreno branili do smrti.«⁴⁶

U odnosu na manjine Ignac Horvat ufao se je u tadašnjega saveznoga kancelara: »I naši hrvatski gradišćanski peljači na čelu ziz predsjednikom hrvatskoga kulturnoga društva — Ignacom Horvatom — su radostno pozdravili Novu Austriju va koj je nam Hrvatom od saveznoga kancelara obećana potpuna sloboda.«⁴⁷

Ignac Horvat, ki je bio pod uticajem Seipelovih i Dollfusovih idejov, postavio si je zadaću, da djeluje u dušobrižničko-religioznom, karitativno-socijalnom, kulturnom i državničkom pogledu. Stojeći na tom stanovišću, on nije samo dodirivao socijalno pitanje, nego je pokušio, da vlastitim zalaganjem doprinese rješavanju toga problema. On je govorio mladim mužem o međuljudski odnosi, o pravom ponašanju i o odnosu prema ženi; poticao je narod na čitanje tim ča je otvarao knjižnice, a angažirao se i na području zdravstva i higijene. On je u jednom predavanju upozorio na to

1. da se uzroki mnogih zaraznih-dobavljivih bolesti moru gledati posljedicom prvoga svitskoga boja,
2. da su stani i sobe čuda puti previše vlažni tako da se u nji stvaraju gljivice,
3. da stane triba graditi samo na suhom mjestu,
4. da poginule živine triba mnogo brižljivije zakapati,
5. da ljudi preveć jidu i da im je hrana premnogo kalorična.

On je takodjer upućivao, da na selu odnosno med seoskimi ljudi ima veći broj bolesnikov nego u varošu, a to je razložio ovako:

1. U varošu liječnici mnogo brže dospenu do bolesnika.

⁴⁶ Zapisnik, 28. 5. 1934.

⁴⁷ Ibidem, 28. 5. 1934.

2. Na selu se »štediti-špara« kad je u pitanju bolest, tj. ljudi čudakrat idu prekasno k liječniku.⁴⁸

Ignac Horvat našao je uvijek nanovo vrimena i prilike, da mladini govori o zadaća i dužnosti, da im zbučja dušno spoznanje: »Osebujno pak si mora vsaki kotrig katolićanskog junačkog društva za svuju najveću dužnost deržat da katolićansku veru vsagdir valuje ako je triba i z ričami i oružjem brani. Na dalje moradu kotrigi junačkoga društva drugim peldu davat, doma va stanu, va crikvi, va selu i pri vsakoj priliki: On mora mlačne keršćane opomenjivat na gorljivost ako bi to i njegovi domaći bili. Mora već molit, i va ćudorednom i moralnom pogledu drugim peldu davat. Osebujno se očekuje od kotrigov junačkoga društva da se duhovniku ziz katolićanskim pozdravom pokloni: »Valjem budi Jezuš Kristuš!«⁴⁹

S tim u vezi triba pokazati i na njegove poticaje s obzirom na kulturne večere, za ke je Ignac Horvat u kalendaru za 1938. ljeta predložio tematska područja i komplekse pitanj. O nji će biti potribno na priredba održavati predavanja i peljati diskutiju. U vezi s kompleksnimi pitanji o »Hrvatstvu« bio je mišljenja, da bi tribalo čitati rasprave, prinose i odlomke iz kalendarov (»Koliko nas je« »Kako i zač propadamo«) ili se poslužiti odlomki iz djela »Gradišćanski Hrvati« od Mate Ujevića, odnosno »Naši pisci i naša književnost« od File Szedenika.⁵⁰ Pritom je dao još i jedan praktični savjet: »Pri ovih naukih (većerih) neka ljudi povidaju stare povidajke, poslovice, navade i jačke, a peljač neka je bilježi.«⁵¹

Njegove teme o katolicizmu — »Praznovjere po naših selih«, »Krivoverci u našem orsagu«, »Nepretelji naše vere: nacionalni socializam kot versko gibanje, ateizam, komunizam, anarhizam« — sadržu

⁴⁸ Zapisnik, 4. 1. 1935., 10. 2. 1935., 8. 3. 1935.

⁴⁹ Zapisnik

⁵⁰ Uputi i predmeti za zimske kulturne večere. U: Naša domovina (1938), strana 162.

⁵¹ Ibidem, strana 162.

ugroženost vjere od zablud lažnih prorokov, od oblika vladavin, ke se trsu, da vjeru prognaju iz društva.⁵²

Ukoliko su se priredjivači kulturnih večerov odlučili za jednu od niže nabrojjenih temov iz područja »Ljubav prema domovini i dužnosti prema domovini«, postojala je pogibelj, da se takov večer pretvori u stranačko-političku manifestaciju. Ignac Horvat je naime predložio: »Seipel, spasitelj Austrije«, »Dr. Dollfuss, utemeljitelj kršćanske stališke države«, »Austrijski ustav od 1934.«, »Naše političke dužnosti: Domovinski front.«⁵³

Držao je, da se i gospodarski problemi i pitanja moru staviti na program kulturnih večerov. Za to tematsko područje (gospodarstvo) predložio je Ignac Horvat za ondašnja vrime na zaista interesantne i aktualne prinose: »Povest seljačtva«, »Kmetstvo«, »Oslobodjenje od ovoga — 1848.«, »Za paore i delaće: »Socijalna opskrba«, »Bolesnička kasa«, »Renta starosti«, »Osiguranje nezaposlenih«.⁵⁴

U cilju rasonode, na ti večeri s predavanjem recitirane su pjesme Mate Meršića Miloradića, svirale su tamburice i kazane igre u jednom činu.

Po mišljenju Ignaca Horvata triba kulturni večer, ki će biti posvećen vjerskim pitanjem, predviditi u vrime neposredno pred Božićem. Šari večer predložio je za vrime mesopusta-fašinjka, treti o dužnosti prema domovini za kraj februara, a za pitanja nacionalnih grup predložio je misec maj. Održavanja pete priredbe moglo bi staviti težišće na bilo ko pitanje i držati se u bilo kom odgovarajućem terminu.⁵⁵

U principu su i danasnji kulturni večeri uprav tako koncipirani. Hrvatsko kulturno društvo u Pinokovu održalo je u najnovije vrime pet takovih priredab. Iz točkov programa vidljivo je, da se danas postavljaju slična težišća kao i pred 40 ljeti.

⁵² Uputi i predmeti za zimske kulturne večere.

U: ND (1938),

⁵³ Ibidem, strana 163, 164.

⁵⁴ Ibidem, strana 164.

⁵⁵ Ibidem, strana 164.

Tamburaška grupa

»... da se društveni život opet malo razveseli i oživi«, bavio se je Ignac Horvat mišlju, da u Novoj Gori osnuje tamburaško društvo. Najveći problem je bio nabavljanje instrumentov. Tamburic za posuditi u Zagrebu nije bilo, a za nove manjkao je novac. Zato su bili presrični, kad je predsjednik studentskoga društva »Kolo«, bogoslov Štefan Horvat obećao Novogorcem, da će im dati instrumente za hasnovanje za vrime praznikov-ferijov, do sredine oktobra. Uvježbavanje preuzeo je član »Kola« Mate Ifković.⁵⁶ Vridno je spomenuti program i red, koga su se svirači i gledaoci morali držati. Danas mladina ne bi akceptirala tako oštri hižni red, a niti bi ga se držala.

1) Red tamburašev na pojedine dneve u tajednu

U pandijak

drugi pak treći brač

U torak

bisernica pak prvi brač

U sredu

bugarja pak berde

U četertak

drugi pak treći brač

U subotu

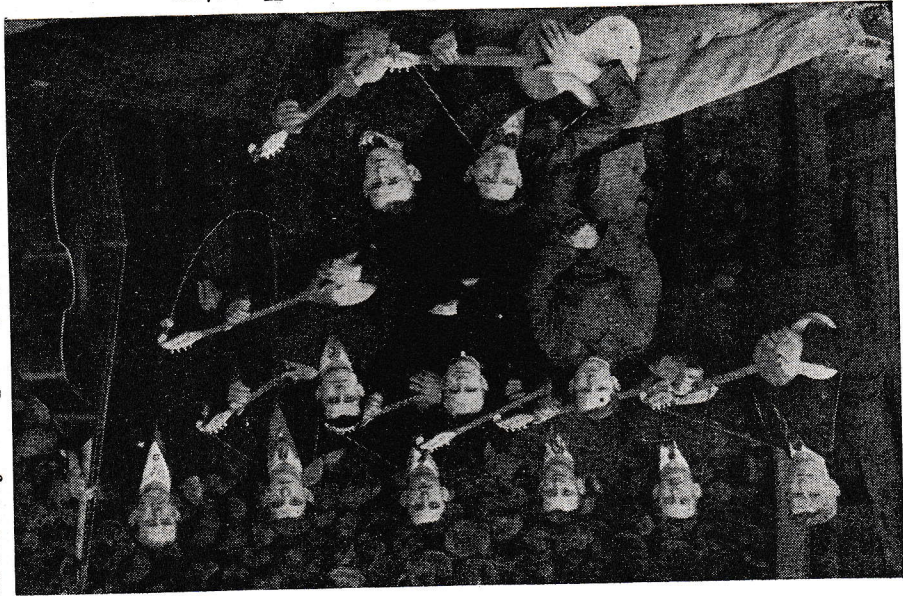
celi zbor

2) Vsaki igrač ima skrbit da na svoj večer bude u pol devetoj va društvenom stanu. A dulje od 10 ur se neće podučavat. Zano mora vsaki otu večer kad je bil na vežbanju u 1/4 na 11 doma bit, da tako ne budu stariji krivili zborovodju ako se igrači ne naspidu.

3) Pri vježbanju nesmi zvana društvenih kotrigov nigdor nazoči bit. A društveni kotrigri ki kanu podučavanje poslušat moradu istu dob u poldevetoj ovde bit, ar kašnje su vrata zaprta. A subotu kad

⁵⁶ Zapisnik, 5. 7. 1934.

- je celi zbor nazoči nesmu niti društveni kotrigi nazoči bit.
- 4) Poslušniki nesmu ništ nutri glasno govorit da igra-čev bludu.
 - 5) Vsako ogovaranje i mrzenje na tamburaše od strani se mora zborovodji najavit.
 - 6) Vsaki igrač mora slobodno va vsakom slučaju zborovodju za uputenje pitat.

Bivši novogorski tamburaši s Ignacom Horvatom

- 7) Ota ki nemore na svoju uru nazoči bit, mora zborovodji najavit.
- 8) Polag ovoga programa se mora vsaki redit, dokle se program ne premini.⁵⁷

Prvi nastup 16. septembra 1934. bio je dobro poiskan, premda se člani grupe nisu prenapolje ču-tili: »... da nam morebit pri zabavi ne zabigne.«⁵⁸ Ta strah je bio neopravdan, jer su ljudi na kraju bili mišljenja: »da si vako ča od naši selski junakov nebi bili nadiljali.«⁵⁹ Po tom uspjehu odlučio je Ignac Horvat, da nabavi nove instrumente za grupu. Veselili su se kad su ih mogli naprik zeti na kolodvoru u Petaršofu 1. decembra 1934., jer je posudjene tri-balo vratiti. S mnogo truda ugadjani su novi instru-menti, jer je »učitelj« Mate Ifković bio na studiju u Beču.⁶⁰ Prvo gostovanje održano je u Jezerjani — Žarnovici (Eisenhüttel-Heugraben), »... da bi ove mlačne Hrvate malo oživili i spavajuće Hrvate raz-dramili.«⁶¹

Službeno osnivanje slijedilo je stoprv na protu-lice 1935. kad su bila sastavljena pravila. U knjigu zapisnika je zabilježeno: »Gajenje narodne hrvatske glazbe, čuvanje i širenje hrvatski narodni jačak u selu i u južnom Gradišću, zabavljanje i razveselivanje društva pri njegovi sastanki i davanje prilike da se kotrigi društva u muziki vežbaju.«⁶²

Na sam dan osnivanja pao je sinj iznenadne smrti mladoga člana Mate Winda, koga su neposredno prije sprohodili na groblje. Objavljeni pjesnik Gradišćan-skih Hrvatov Pepi Radostić — tadašnji perovodja Ju-načkoga društva posvetio je preminulomu ganutljivu pjesmu:

⁵⁷ Zapisnik, 5. 7. 1934.
⁵⁸ Ibidem, bez datuma
⁵⁹ Ibidem, bez datuma
⁶⁰ Ibidem, bez datuma
⁶¹ Ibidem, bez datuma
⁶² Zapisnik, 26. 5. 1935.

Deset let sam veran kotrigr društva bil
ko sam cenil, ljubil zadnje i redil.
Denas uko podneva vidim iti
velik šereg junakov meni priti.
Na čelu si nosu lipu zastavu
pod kom gizdav nosil sam i ja glavu.
Vlašćim očimam nemorem verovat
da već nemorem zjunaki šetovat
s kimi sam krez deset let skupa bil
mnogo truda, veselja šnjimi dilil.
Sprohodili sume do crikvenih vrat
kađe sam im moral tužan zbogom dat.
Ali neću ja vas čisto ostavit
pri svakoj priliku ću vam podpor bit.
Jednu želju vam na srce polažem
živite dalje va kolu vašem.
Ljubite se vek med sobom kod brati
nepretelja med vami ne imati
Jeli mali, velik, bogat, siroma
vsaki ima pravo da to zna.
Vašega prezeša verno cenite
dokle ga još vi med vami imate.⁶³

Zadnja ljeta u Novoj Gori

Za vrime djelovanja Ignaca Horvata u Novoj Gori zbio se je još jedan događaj, koga je vridno spomenuti, a to je 10-godišnji jubilej postojanja ju-načkoga društva »Južni brati« dana 19. aprila 1936. Kot da je dušobrižnik slutio, da je to njegov zadnji veliki nastup u toj južnoj općini Gradišća, organi-zirao je pažnje vridnu jubilarnu svetačnost. Uspjelo mu je, da u Novu Goru pozove kao časne goste zemaljskoga poglavara Sylvestra i zemaljske savjetnike Karalla i Wagnera kako i Oskara Mikulu. Na ta sve-tačni dan otkrita je i spomen-ploča preminulomu sa-veznomu kancelaru Dollfussu.⁶⁴ Izgleda, da je Ignac

⁶³ Rukopis u Zapisniku

⁶⁴ Zapisnik (bez datuma i bez potpisa)

Horvat vjerovao ričam zemaljskoga poglavara kad ih je istaknuo u Hrvatski novina: »Austrija je nimška država, ali u njoj imaju jednaka životna i kulturna prava vsi, tako i narodne manjine, kako i Gradišćanski Hrvati. Hoćedu ali ovi biti valjani i punovridni državljani, onda je ne samo njihovo pravo nego i njihova dužnost, da čuvaju i gaju svoju narodnu kulturnu osebnost.«⁶⁵

Eskalacijom moru se gledati i izjave Karalla. On je mimo ostaloga rekao: »... kad se ovako pravično i pošteno zahaja s nami, onda ćemo i mi Hrvati s još većim oduševljenjem služiti svojoj domovini i slijediti ter potpirati poglavara i prvaka naše zemlje. Neka živi naš zemaljski poglavar!«⁶⁶

U protulice lj. 1938. raspušćena je tamburaška grupa u Novoj Gori. Značajno je, da Ignacu Horvatu nije uspjelo, da odstrani neslaganje izmed članov tamburaške grupe i junačkoga udruženja. U zapisniku od 4. 3. 1938. stoji doslovno ovo: »Pokidob da su tam-buraši seneg nezadovoljni ziz malim dobitkom od tamburic, a peljačtvo ima mnogo vandavanja za tamburice se jednoglasno primi jur zdavni predlog gospodina prezeša, najmre: da se tamburice moru prodat a pinezi moradu dojt u crikvenu kasu.«⁶⁷

U marcijuški dani 1938. Ignac Horvat je začutio prve burne mišece nacional-socijalističkoga prevrata, kako je to sam rekao u farskoj kroniki Frakanave.⁶⁸ Za njega je to značilo, da s jedne strani mora napustiti svoje političke ambicije — od 11. 11. 1934. do 12. 3. 1938. bio je zastupnik u gradišćanskom zemaljskom saboru —, a s druge strani bio je prisiljen, da se odreče funkcije predsjednika Hrvatskoga kulturnoga društva. Zanimljivo je svakako, da se je Hrvatsko kulturno društvo na sjednici od 5. aprila 1938. u pogledu plebiscita (narodnoga glasanja) u Austriji

⁶⁵ Zemaljski poglavar med južnimi Hrvati.

U: Hrvatske novine (1936), vidi zapisnik

⁶⁶ Ibidem

⁶⁷ Zapisnik, 4. 3. 1938.

⁶⁸ Farska kronika, Frakanava

33 ljeta, nastavio je Ignac Horvat svojim djelom na kulturnom polju nesmanjenom moćum, zatim kad je u južnom Gradišću zaista pružio znatnu pomoć kao unapredjivač kulture.

U poglavlju »Život i djelovanje« rečeno je jur mnogo o djelovanju Ignaca Horvata na kulturnom sektoru u Frakanavi. Preostaje samo nekoliko dopun. Kako u Novoj Gori tako i u Frakanavi posvetio je glavnu pažnju brigi za mladinu. Mladenačko društvo, ko je bilo osnovano još pred drugim svitskim bojem, nacionalsocijalisti su raspustili, a imanje, kulise i pozornicu uništili. Nasilno su mladi ljudi bili prisiljeni, da pristupu organizaciji Hitlerove mladine (Hitlerjugend). U jesen 1945. počeo je Ignac Horvat s renoviranjem mladenačkoga doma i oživljavanjem djela mladine. Nova organizacija nazvala se je »Omladinsko kolo« i priključila se, po preporuki biskupa, farskoj mladini Austrije. Ignac Horvat brinuo se je za poučno i razumno zanimanje mladine u nje slobodno vrijeme, održavao je tečaje za daljnje obrazovanje i prevodio kazališne kusiće poznatih i obljubljenih dramskih piscev, ke je pak mladina kazala. Stanovništvu su kazane najmanje dva amaterske predstave u ljetu. Ignac Horvat se je poufao, da kao prvi nastupi u javnosti sa svojom grupom u oni pobojni dani punih nereda. Za Vazam 1946. Frakanava je doživilla premijeru njegove drame »Školnik zvonar«.

Daljnje područje, na kom je Horvat neumorno djelovao, biše osnivanje narodnih plesackih grup i tamburaških orkestrov ter unapredjivanje pjevačkih društav. U kasnu jesen 1947. nabavili su zainteresirani iz kruga »Omladinsko kolo« instrumente, a Ignac Horvat je u kantoru Ivanu Radeniću našao tamburaškoga učitelja. Iz Zagreba dobio je upute za učenje i materijal za uvježbavanje, ča su zatim i peljači drugih grup mogli kod njega naručiti.⁷³

⁷³ Farska kronika Frakanave

Pobirač narodnoga bogatstva

Ignac Horvat, nosilac kulture, našao je bogato polje za svoje djelovanje bilježeći i pobirajući hrvatske narodne običaje i navike, ča je Gavazzi koristio pri naučnom predjelanju.⁷⁴ U svom dušobrižničkom djelu, ko ga je peljalo kroz sva jezična područja, imao je prilike i mogućnosti, da pismeno prenese na potomstvo običaje (pravice) i navike, ke je stanovništvu brižno očuvalo. Horvat se je istotako trudio, da mnoge jur zaboravljene običaje nanovo oživi.⁷⁵ Od toga narodnoga bogatstva najdemo dva prinose u hrvatski čitanka. U Zvonarićevoj »Čitanki« Ignac Horvat je potomstvu zapisao cijeli red običajev i navad u vazmene dane pod naslovom »Vazmeni običaji«. Odlomak o poznati običaji u zimskom času nalazi se pod naslovom »Naši narodni običaji« u Meršićevoj »Velikoj čitanki«.

Dobru polovicu svoga aldovnoga života proživio je Horvat kao farnik i nosilac kulture u Frakanavi. »Omladinskim žarom kovao je dušu, duh i srce svojih vjernikov: dušu za vječni život, duh za idealizam, a srce za čvrst karakter i ljubav, ka nam redi naše odnošaje prema materinskom jeziku, narodnosti i domovini.«⁷⁶

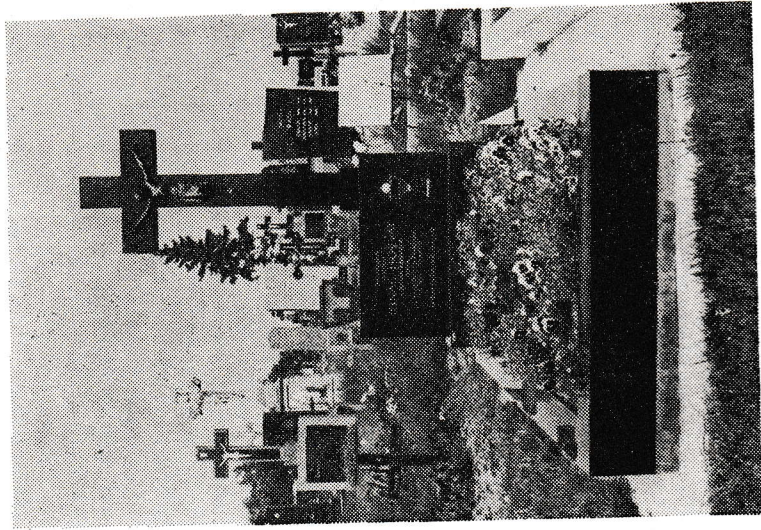
Kao osobiti pomagač u nevolji pokazao se je spomenuti u posljednji bojni dani drugoga svitskoga boja, kada je front došao u Frakanavu. Upravo u ti teški i odlučni časi pomagao je »dobar pastir« trpećemu stanovništvu i pružao mu batrenje i novo ohrabrenje.⁷⁷

⁷⁴ Meršić Konrad, usmena uputa — 23. 12. 1975.

⁷⁵ Horvath Paul, Ignac Horvat — Burgenländer und Kroate. Hausarbeit für die Lehrbefähigungsprüfung für Volksschulen. Željzno, 1971., strana 28.

⁷⁶ Meršić Konrad, Ignac Horvat U: HN, XXVI/5, 1965, strana 1.

⁷⁷ Meršić Konrad, usmena uputa — 23. 12. 1975.

Grob književnika Ignaca Horvata u Malom Borištofu
(A. Leopold)

Ponovno oživljavanje (reaktiviranje) kulturnoga društva

Ignac Horvat je po završenju boja — Benčić misli, od 1947. — nanovo preuzeo posle Hrvatskoga kulturnoga društva za cijelu zemlju kao »poslovodja«. Ali pred 1951. ljetom nij održano ni jedno glavno spravišće. Sve jače se je čulo potribovanje za obnavljanjem nadregionalne hrvatske organizacije. Pred svim prilikom stovetoga rodjendana Mate Mer-

šića Miloradića lj. 1950. u Frakanavi jasno se je očitovalo, da je potriбно da se obnovi Hrvatsko kulturno društvo. U članku »Ča nam kaže frakanavska svetačnost« argumentiralo se ovako: »Pokidob da more nastati navredi potriboća skupnoga zastupanja naših manjinskih interesov... je dužnost mjerodavnih ljudi... da društvo čim prije zaista reaktiviraju, da se opet pojavu povjereniki u svakom selu, da se nastavi ta nam svim zaista tako potribran skupni krov.⁷⁸

U miseci, ki su slijedili, odgovorni nisu reagirali na ta poziv. U maju 1951. nanovo su se čuli glasi s kritikom na račun stare uprave: »Budimo ali iskreni da veća krivica leži na strani bivšega odbora«. U istom članku pisao je nadalje ov nepoznati autor: »Mi raštrkani po cijelom Građišću, u gospodarstvenom pogledu u teškoj borbi, politički razdvojeni i rastrojeni, tribamo jedan nadstranački centralni organ, ki nas reprezentira, za nas čagod djela, a ne agonizira.⁷⁹

Ovi oštri ali po svemu sudeći opravdani prigovori izgleda da su prodrмали iz sna odgovorne, med njimi i Ignaca Horvata. U slijedećem izdanju tajednih novin »Naš tajednik« tiskan je oglaš hrvatskomu narodu Građišća, kim se poziva, da dojde na generalno spravišće Hrvatskoga kulturnoga društva u Dolnju Pulju. »Oglas« je potpisao Ignac Horvat kao »poslovodja«.⁸⁰

Tisk pred glavnim spravišćem spomenuti se je još jednoć obratio narodu. U jednom članku najjavio je, da će Kulturno društvo ov put poiti korak dalje od onoga ča je bilo učinjeno pred utemeljenjem ljeta 1929. »Njim (Martinu Meršiću st., Antonu Grubiću) je bilo ončas najveć do toga, da se pomoćom ovih ustanovov uzdrži i gaji materinski jezik, sačuvaju

⁷⁸ N. N. — Ča nam kaže frakanavska svetačnost.

U: Naš tajednik (IV/Beč, 1951), strana 1.

⁷⁹ Junior, Postavimo opet naše HKD.

U: Naš tajednik (V/18, Beč, 1951), strana 1.

⁸⁰ Horvat Ignac, Oglas. U: Naš tajednik (V/19/Beč, 1951), str. 1.

narodne pjesme i običaji i sva ostala duhovna i kulturna dobra naroda... No kad se danas prituže, da se Hrvatsko kulturno društvo ponovo stavi u pogon, da se reaktivira, onda se najveć misli nato, da se opet stvori jedno središnje zastupstvo građaninoga hrvatska, dakle zastupa pravo naroda na svim područjima kulturnoga i javnoga života... Kulturno udruženje svih Hrvata je zato potrebno, kad se dandanas svi posli rješavaju putem organizacijev: društav, ustrojstava i raznih združenj.«⁸¹

28. maja 1951. održano je onda prvo generalno spravišće Hrvatskoga kulturnoga društva po drugom svjetskom boju. Ignac Horvat je predsjedao, premda ga za to nigdor nij ovlastio. Kritičare je zavrnuo Binting: »Ignac Horvat stoji punim pravom na svojem mjestu. Ako to pravo ne dolazi iz nijednoga drugoga zviranjka, onda dolazi iz povjerenja cijeloga naroda, dolazi od brojnih zasluga, ke si je Ignac Horvat svojim djelom i svojom skrbljom stekao za naše hrvatske posle.«⁸²

Po odibranju za predsjednika, Ignac Horvat predložio je svoj program. Med ostalim govorio je i o školski problemi i rekao, da dica s hrvatskim materinskim jezikom moraju dobiti i dobru naobrazbu u nimeškom jeziku. Vladanje nimeškim jezikom u javnom životu i na djelatnom mjestu pred svim je potrebito.⁸³

Danas — 25 ljet kasnije — na školskom planu je potpuno drugačija situacija. Učitelji i odgovorni faktori moraju strahovati zbog odgovarajuće izobrazbe dice na njihovom hrvatskom materinskom jeziku. Činjenica je naime, da hrvatska dica relativno dobro i vrlo brzo svladavaju nimeški svakodnevi govor, a svladavanje materinskoga jezika slabo ide. Na jednoj

⁸¹ Horvat Ignac, Opet hrvatsko kulturno društvo?

U: Naš tajednik (V/20, Beč, 1951), strana 1.

⁸² N. N. Generalno spravišće Hrvatskog kulturnoga društva.

U: Naš tajednik (V/22-Beč, 1951), strana 1.

⁸³ Ibidem, str. 1.

strani tomu su krivi roditelji jer gledaju podučavanje hrvatskoga jezika za ne tako važno. Dosta je prošireno geslo — i bez hrvatskoga človik se u životu more snažiti. Na drugoj strani, članu 7 Državnoga ugovora na području obrazovanja još uvijek nije u potpunosti udovoljeno. Triba samo misliti na to, da dica stupu u školu bez pravih preduvjetov, jer dičji vrtić službeno nije peljan u dvi jeziki. Odgojiteljici u čuvarnici se prepušća na kom jeziku će razgovarati s dicom. Mimo toga, raspušćenjem viših razredov osnovne škole u glavnoj školi nije kompenzirana nastava hrvatskoga jezika odgovarajućim brojem ur.

Školska problematika uvijek je ležala na srcu Hrvatskomu kulturnomu društvu. U dvi memorandumi, ki su upućeni saveznomu kancelaru Figlu i zemaljskoj vladi još pred generalnim spravišćem u Dolnjoj Pulji 1951., potribovalo se je mimo hrvatskoga službenoga jezika i mimo jednoga hrvatskoga zemaljskoga savjetnika. »...postavljanje hrvatskoga školskoga tanača, a dakako i rasišćenje hrvatskoga školskoga pitanja.«⁸⁴ Kad na ova potribovanja nije bilo odgovora, izdana je na generalnom spravišću u Vincjetu 1952. rezolucija, kom se upozorava na naglo opadanje hrvatskoga stanovništva. Mimo toga postavna je molba »...da se valjanim školskim zakonom uredu prava hrvatskoga stanovništva ter mu se dadu hrvatski učitelji.«⁸⁵

»Dan hrvatske pjesme« — pod ovim motom priredilo je Hrvatsko kulturno društvo 30. 9. 1951. s velikim uspjehom Dan Hrvatov u Vulkaproduštofu. Bila je to prava manifestacija u koj je sudjelovalo 13 pjevačkih društav i tri tamburaške grupe. Ljeta 1953. održan je u Pandrofu u čast Ivana Vukovića, kompozitora hrvatske himne, »Hrvatski kulturni dan«. Jubilarna proslava 25-obljetnice opstanka Hrvatskoga kulturnoga društva održana je 1954. ljeta u Filežu. Prilikom ovoga sastanka Hrvatov Ignac

⁸⁴ N. N. Generalno spravišće, str. 1.

⁸⁵ Horvat, Potop, strana 37.

Horvat opisao je u glavni crta ondašnju borbu za opstanak hrvatskoga naroda u Gradišću, napomenuo napredak u kulturnom pogledu i pokazao put u uspješnu budućnost. Zaključujući govor on je rekao: »Osobito poziva (Hrvatsko kulturno društvo) muzički nadarene Hrvate, neka po peldi Velikoborišćev, ki su ovu sjednicu polipšali svojim pjevanjem, osnuju čim već pjevačkih društav.«⁸⁶

1955., ljeto Austrijskoga državnoga ugovora, i za Gradišćanske Hrvate je od velikoga značenja. U članu 7. ovoga Ugovora ustanovljena su prava manjin u Austriji. Peljačtvo Hrvatskoga kulturnoga društva uputilo je još u jesen istoga ljeta memorandum austrijskoj saveznoj vladi i četirim velikim silam, ke su potpisale pakt 15. maja 1955. U toj spomenici veli: »HKD prosi austrijsku saveznu vladu, da ispita temeljito od Društva razložene želje i prijedloge, ke je ono sastavilo gledeć na član 7 Državnoga ugovora, gde su sadržane različne naredbe o pravu slovenske i hrvatske manjine u Austriji, i da naredi legislativne i upravno-tehničke mjere, ke iz toga slijedu.«⁸⁷

Poslidnje generalno spravišće Hrvatskoga kulturnoga društva pod peljanjem Ignaca Hrvata održano je 1956. u Čembi u južnom Gradišću. Spomenuti se je ovde službeno lućio kao funkcionar i predao organizaciju, ka je brojila 4 000 članov, novomu predsjedniku Beli Schreineru.

Dva desetljeća bio je Ignac Hrvat kao predsjednik Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću odgovoran za opstanak i razvoj hrvatske narodne grupe u Gradišću i upravljao je sudbinom te organizacije. On je realiziranjem temeljnih mjer pridonesao kulturnomu procvatu hrvatstva, a tim dao i pozitivan doprinos obogaćivanju cjelokupnoga Gradišća. Njegov ideološki temelj u politici manjin počivao je na

⁸⁶ Horvat, Potop, strana 37.

⁸⁷ Ibidem, strana 38.

činjenici, da su Hrvati u Gradišću i Slovenci u Ko-ruškoj jedine slavenske narodne grupe u slobodnom zapadnom svitu, ki počiva na kršćanskoj tradiciji. Postupanje prema ovim relativno malim etničkim grupam, čiji su pripadnici lojalni i vjerni građani Austrije, ali ki se ne želu odreći svojih osebnosti, triba da uslijedi u duhu slobode i ljudskih prav. Do kraja života Ignac Hrvat je kao počasni predsjednik Hrvatskoga kulturnoga društva svoje savjete i iskustva stavljao mladim na raspolaganje, kad je trebalo donesti važne odluke.⁸⁸

Jedan od njegovih poslidnjih nastupov za Hrvatsko kulturno društvo bilo je u kasnu jesen 1971. u Novoj Gori, u južnom Gradišću, kada je u funkciji počasnoga predsjednika otvorio generalno spravišće. Tom prilikom sam vidio Ignaca Hrvata prvi ali na žalost i zadnji put. Ovde moram zapisati njegove riči: »Žao mi je, a sram me je...« kimi je započeo Hrvat svoj članak »Ki ga nismo vidili«. Ja se sramujem, da sam ga (Hrvat) vidio samo jedan jedini put, a on je žalio ča Matu Meršića Miloradića nije uopće poznao.

⁸⁸ Meršić Konrad, Antrag auf die Verleihung des Berufstitels »Professor« (Željezno, 1965)